

GLOBALLASHUV VA MILLIY MADANIYAT TENDENTSIYALARI

Maxmudov L.Yu.

Toshkent tibbiyot akademiyasi o'qituvchisi

Abstract: Bugun millatning bo'yi bastiga va unga nisbatan fikrlarni il-gari surishdan oldin sobiq sovet davrida e'lon qilingan ilmiy adabiyotlarda (ular mafkuraviy manfaatlar nuqtai nazardan bo'lishidan qat'iy nazar) mavjud bo'lgan ayrim ijobiy fikrlarni xisobga olmay turib, globallashuv sharoitida milliy rivojlanish borasida yuzaga kelayotgan muammolar, millatlararo munosabatlar-da yuzaga kelgan yangi tendensiyalarni anglashga urinish samara ber-maydi. Chunki har qanday yangi g'oyalar xam qanday bo'lmasin mavjud-larini taxlil qilishni va o'rganishni taqozo qiladi. Zero, ular masalaga yangi qarashlar uchun solishtirishlar imkonini beradi.

Kalit so'zlar: globallashuv, millat, madaniyat

Ana shunday fikrdan kelib chiqiladigan bo'lsa, eng avvalo «millat» tushunchasining paydo bo'lishi va u to'g'risidagi munozaralar-ni taxlil qilish lozim bo'ladi. «Millat» tushunchasi ustidagi baxs-munozaralar sobiq sovet adabiyotida 1966 yillarda boshlangan edi²⁰. Adolat yuzasidan aytish kerakki, milliy masalaga bag'ishlangan ko'pgina jiddiy ilmiy izlanishlar bo'lib, ularning axamiyatini aslo inkor etib bo'lmaydi, chunki bu tadqiqotlarning ayrimlari-da asosli xulosalar mavjud edi. Eng muhimi ulardagi umumiy fikr - milliy rivojlanish muammolarining mavjudligining e'tirof etilishi bo'lgan edi. Lekin ular qog'ozda qolib ketdi yoki nazarga tushmadi. Shu bilan birga ayrim ilmiy tadqiqotlarda milliy taraqqiyot va milliy masala «muammosiz» qilib ko'rsatiladi. Milliy muammolarni xal qilishdagi muvaffaqiyatlar ko'klarga ko'ta-rilar, sotsializm sharoitida millatlar va elatlar o'rtasida ziddiyatlar va nizolar yo'qligi ko'rsatilar edi. Tajriba milliy mu-nosabatlar, ayniqsa o'tmishda ezilib ketgan zabun millatlar va elatlar erkin rivojlanish imkoniga ega bo'lishi g'oyat murakkab ekanligini ko'rsatdi. Eski jamiyatdan qolgan irsiy qasalliklar-ni davolash juda uzoq davom etdi. Bu «kasalliyuji davolashning nazariy konsepsiyasi ishlab chiqilmas va u real qayotda tadbiq etilish yo'li bilan shakllantirib bo'lmaydi. CHunki u jarayon shuning uchun ham o'z qonuniyatlariga binoan shakllanadi, rivojlanadi va takomillashadi. SHu ma'noda milliy rivojlanish g'oyasida demok-ratik qadriyatlarini rivojlantirish vazifalari hamda ularni amaliyotga tadbiq qilish jarayonlari umume'tirof etilgan mezon-lar talabiga mosligi hamda unga millatimizning o'ziga xos men-taliteti, urf-odat, an'ana va qadriyatlarini mujassam bo'lishiga asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'ladi.

Bugun demokratik jarayonlar rivojlanishi borasida katta yutuqlar qo'lga kiritilishiga qaramasdan bozor munosabatlari-ning jadal rivojlanishiga mos ravishda rivojlanmayotganligi, uning sabablari, muammolari, ularni hal qilish imkoniyatlari -milliy rivojlanish g'oyasining asosiy yo'nalishini tashkil qila-di. Bu yo'nalishda mavjud muammolarni hal etishda hamjihatlik, barqarorlik va umumxalq faolligini ta'minlash amaliy ahami-yatga ega bo'ladi. Xuddi ana shu omillarni ta'minlash orqali bu-gun jahonda amal qilinayotgan umuminsoniy demokratik qadriyat-lar tizimiga kirib borishimiz mumkin bo'ladi. Muammoni xas-po'slash, undan qochish yoxud

e'tibordan chetda qoldirish istiqbol-da uning rivojlanishiga, kuni kelib tuzatib bo'lmaydigan oqibatlarga olib kelishiga zamin bo'ladi. YAxshiyamki, mamlakatimizda bunday salbiy holatlar kuzatilmaydi. Bu jarayondagi asosiy muammo siyosiy partiyalar, demokratik institutlar va fuqarolarning faolligini oshirish bilan bog'liq bo'lib qolmoqda. Ularni fa-ollashtirishda milliy rivojlanish g'oyasi nazariy asos bo'lib xiz-mat qilishi mumkin bo'ladi.

Mamlakatimizning jaxon hamjamiyati bilan hamkorligini mu-stahkamlashning taraqqiyotimiz uchun o'ta muhim ahamiyatga ega ekan-ligi xam milliy rivojlanish g'oyasining muhim yo'nalishi hisobla-nadi. Jahon mamlakatlari taraqqiyoti tajribalaridan ma'lumki, hali bironta mamlakat boshqa mamlakatlar va jahon hamjamiyati bilan qamkorlik qilmasdan rivojlanmagan. Agar ana shu tajriba-lardan kelib chiqadigan bo'lsak, mamlakatimizning jahon hamja-miyati va taraqqiy qilgan mamlakatlar bilan hamkorlikni mustah-kamlashining ahamiyati yaqqol namoyon bo'ladi.

Milliy o'zlikni anglash murakkab jarayon qisoblanadi. U mil-lat mustaqil «men»ligining asosiy omillaridan biri bo'lganligi uchun uni o'rganish, takomillashuv jarayonini taxlil qilib borish-ga extiyoj o'sib boraveradi. Uning millatning asosiy belgilari-dan biri qaqidagi konseptual g'oyalarimizni avval e'lon qilgan kitobimizda ilgari surishga qarakat qilgan edik.¹

Endi esa globallashuvning avj olishi sharoitida milliy o'zlik-ni anglashni rivojlantirish zaruriyati kuchayib borishining sa-bablari, unga ta'sir o'tkazadigan ijobiy va salbiy omillar qaqida o'z fikr-muloqazalarimizni bildirishga qarakat qilamiz. Avvalo, shuni aloqida ta'kidlash lozimki, mustaqilligimiz-ni qo'lga kiritganimizdan keyingi o'tgan davr ichida bir qator faylasuf, tarixchi, adabiyotchi olimlar o'zbek xalqining shaklla-nish jarayoni va tarixiga oid bir qator asarlar e'lon qildi-lar. Ular orasida o'zbek millatining Chor Rossiyasi va sobiq SHO'rolar hukmronligi sharoitida boshidan o'tkazgan ayanchli aqvoli va mustaqillik sharofati bilan o'zi tanlagan yo'ldan sobit-qadamlik bilan rivojlanayotganligiga bag'ishlangan asarlar ko'pchilikni tashkil qiladi. SHuning bilan birga «millat», «mil-liy mentalitet», «milliy g'oya» , «milliy o'zlikni anglash», «mil-liy g'urur», «millat sha'ni», «milliy iftixor» va boshqa bir qator tushunchalarga ilmiy ta'rif berish va ularning moqiyati-ni ochib berishga bag'ishlangan bir qator asarlar qam chop etil-di.⁸ Ammo «milliy o'zlikni anglash» tushunchasi, uning mazmun-mohiyatini ochib beradigan maxsus fundamental falsafiy asarlar bugungi kungacha yaratilgani yo'q. Globallashuvning milliy ma'naviyatimizni ichidan va tashqarisidan emirayotgan jarayoni kuchayayotgan bugungi kunda ana shunday fundamental asarlarga ehtiyoj yaqqol sezilmoqda.

Bugun shu narsa ayon bo'lmoqdaki, tashqaridan qaraganda, global-lashuv mamlakatlar iqtisodiyotining integratsiyalashuvini tezlash-tirmoqda, unda mavjud bo'lgan muammolarni hal qilishga o'zining ta'sirini o'tkazmoqda va shu yo'l bilan yuksak taraqqiy qilgan mam-lakatlarning kam taraqqiy qilgan va endi mustaqil taraqqiyot yo'li-ga kirgan mamlakatlarga ko'rsatayotgan «yordamlari» oshib bormoq-da. Agar ana shu jarayonga chuqurroq qaraydigan bo'lsak, ikkita sal-biy oqibatlarning yuzaga kelayotganligini ko'rishimiz mumkin bo'la-di. Ular yuksak taraqqiy qilgan mamlakatlarning kam taraqqiy qilgan va endi mustaqil taraqqiyot yo'liga kirib borayotgan mamla-katlarga o'z texnika, texnologiya va fan yutuqlari natijalarini olib kirish yo'li bilan resurslarini egallab, katta foyda olmoq-da. Qolaversa, yuksak taraqqiy qilgan mamlakatlar kam taraqqiy qilgan mamlakatlar iqtisodiyotiga o'z investitsiyalarini jalb qilish orqali nafaqat foyda olmoqda, shuningdek, ularning iqti-sodiyotini o'zlariga bog'lab qo'ymoqdalar. Xuddi ana shu ikki omil vositasida ular milliy ma'naviyatlarini ichidan va tashqarisidan emirilishini osongina amalga

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. - Тошкент, Маънавият, 2008, 4-бет.

oshirmoqdalar. Ana shunday sharo-itda ularning o'tkazayotgan nayranglaridan ogoh bo'lish va x.imoya-lanishning katta omillaridan biri milliy o'zlikni anglashni rivojlantirish hisoblanadi.

Bugun milliy o'zlikni anglashni rivojlan girishni millatning qaramlikdan qutilish uchun olib borilgan kurashga kuch-quvvat va il-hom bag'ishlagan davrigacha qaraganda ham yuqori, kerak bo'lsa yangi bosqichga ko'targan holda rivojlantirishga ehtiyoj oshib bormoqda. Chunki millatimizning qaramlik holatida zo'raonlarning olib bor-gan siyosati natijalarini har bir millatdoshlarimiz har qadamda sezar edi va unga qarshi kurash olib borish zarurlishtsi anglab etgan edi. Ammo globallashuv jarayoni o'ta murakkab. Uning iqtisodiy mu-ammolarni hal qilishga o'tkazayotgan ijobiy ta'siriga mahliyo bo'lib, uning millatimiz milliy-ma'naviy qashshoqlashuviga etaklayotgan-ligi anglanmay qolish xavfi nihoyatda kattadir. Bu jarayonni qanday bo'lsa shundayligicha anglash, uning turli sohalarga o'tkazayotgan ta'sirini tushunib olish, millat istiqboli nimalarga bog'liq ekan-ligini bilib olish uchun milliy o'zlikni anglashnn rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish zarurligi kuchayib bormoqda.

Milliy o'zlikni anglash har bir tarixiy taraqqiyot bosqichida rivojlanib va takomillashib boradi. Ammo bu jarayon hech qachon stixiyali ravishda kechmaydi, balki tarixiy taraqqiyot bosqichlari-ning millat oldiga qo'yadigan, ularning millat ruhiyati, ma'naviya-tiga ko'rsatadigan ta'sirlariga qarab rivojlanadi. U o'zining or-nomusi, qadriyati, sha'ni, g'ururi toptalganligini sez-sagina yoki o'z taraqqiyoti davomida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish za-ruriyatini anglasagina milliy o'zlikni anglash rivojlanishi tez-lashuvi, kerak bo'lsa unda «portlash» sodir bo'ladi. Aks holatda uning rivojlanish jarayoni evolyusion tarzda sekin kechishi davom etaveradi. Ana shu fikrimizdan kelib chiqadigan bo'lsak, qaramlik-dan qutulish uchun kurash davri milliy o'zlikni anglash rivojlani-shining sokinlik davri emas edi. SHuning bilan bir vaqtda musta-qillikni qo'lga kiritgandan keyin u yangi sharoitda boy berilgan imkoniyatlarni toptalgan milliy urf-odat, an'ana va qadriyatla-rimlznng qayta tiklanishida katta omilga aylandi.

Bugun o'zbek millati yangi sharoitda va yangi zamonda yashamoqda. U mustaqillik yillarida qanchalik ulkan muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritgan bo'lmasin, globallashuvning kuchli bosimi ostida yashashga majbur bo'lmoqda.

Adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. T., "O'zbekiston", 2017 yil. –B. 491.
2. Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqloq, iqtisod, siyosat, mafkura. T.1. – Toshkent: O'zbekiston, 1996. – 364 b.
3. Karimov I.A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. T.2. – Toshkent: O'zbekiston, 1996. – 380 b.
4. Karimov I.A. Vatan sajdogox kabi muqaddasdir. T.3. – Toshkent: O'zbekiston, 1996. – 366 b.
5. Султонова С. Х. Русский язык в Узбекистане: вчера и сегодня //Гуманитарный трактат. – 2018. – №. 25. – С. 8-10.
6. Султонова С. Х. ОБУЧЕНИЕ НАУЧНЫМ ТЕРМИНАМ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – Т. 11. – №. 1. – С. 777-784.
7. Султонова С. Х. СИНТАКСИЧЕСКИЕ КОНСТРУКЦИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 15. – С. 769-775.

8. Розмахов М. Ю. Основные черты современного корейского языка в свете теории вариантности //Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – 2016. – №. 2 (177). – С. 106-110.
9. Ханазарова С., Султонова С. Х. МОТИВАЦИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА //SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 8-12.